

УДК 331.548

*В. В. Вертель,
к. е. н., доцент кафедри «Менеджмент організацій і логістика»,
Державний економіко-технологічний університет транспорту*

РОЗВИТОК ЗАЛІЗНИЧНОЇ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

*Valentyna Vertel,
PhD, docent, Management organization & logistics department, State University of Economic and Transport Technologies, Kyiv*

PROFESSIONAL-TECHNICAL RAILROAD EDUCATION DEVELOPMENT IN UKRAINE

В умовах ринкової економіки, інформаційно-технологічного розвитку країни, значно розширюються функції професійно-технічної освіти, відбувається її трансформація у професійну освіту, що відповідає світовим тенденціям неперервної професійної освіти – освіти впродовж життя. У зв'язку з цим набувають особливого значення такі напрями розвитку професійно-технічної освіти: створення системи забезпечення якості освіти, диверсифікації джерел фінансування освіти, удосконалення системи управління професійно-технічною освітою, оновлення нормативно-правової бази, формування соціальної реклами престижності робітничих професій.

Особливого значення для залізничної професійно-технічної освіти в Україні має підвищення її престижу, сприяння встановленню контактів органів управління та професійно-технічних закладів освіти з зарубіжними установами, обмін інформацією, досвідом, студентами та викладачами, активна участь у освітніх програмах і проектах, організація виробничих практик студентів ПТУ на залізничних підприємствах Європи тощо. Лише за таких умов професійно-технічна освіта стане привабливою для молоді.

In a market economy, information technology development, greatly expanding the functions of vocational education, its transformation into a professional education – the global trend of continuous professional education, that's mean lifelong education. In this regard, the following particularly important areas of vocational education is: creating a system of quality assurance, diversify sources of funding for education, improvement of management system of vocational training, updating legal framework, formation of social prestige of working professions. More important for railway vocational education in Ukraine is increasing its prestige, promote contacts management and vocational education in foreign institutions, exchange of information, experiences, students and teachers; actively participate in educational programs and projects, organization production's practices vocational school students in railway companies in Europe and so on. Only this conditions vocational education will be attractive to young people.

Ключові слова: залізнична професійно-технічна освіта, залізничні робітничі професії, розвиток професійно-технічної освіти, залізничні професійно-технічні училища залізничного спрямування.

Keywords: railway vocational education, railway workers' profession, development of vocational education, railroad vocational schools.

Постановка проблеми. У сучасних соціально-економічних умовах держава потребує цілісної системи неперервної професійної освіти, що відповідає національним інтересам і світовим тенденціям розвитку економіки, забезпечує підготовку кваліфікованих робітничих кадрів і молодших спеціалістів, спроможних навчатися впродовж життя, підвищувати рівень своєї кваліфікації та здобувати, за необхідністю, іншу професію.

Стратегія розвитку цієї галузі визначається пріоритетними напрямками соціально-економічного поступу України, становленням національної системи освіти як головного чинника економічного і духовного розвитку українського народу; необхідністю адаптації до демократичних і ринкових перетворень у суспільстві, що зумовлено входженням України у європейський і світовий освітній та інформаційний простір.

У зв'язку з цим набувають особливого значення такі напрями:

- створення системи забезпечення якості професійно-технічної освіти;
- диверсифікації джерел фінансування професійно-технічної освіти;
- удосконалення системи управління професійно-технічною освітою;
- оновлення нормативно-правової бази;
- формування соціальної реклами престижності робітничих професій.

Виконання визначених заходів дасть змогу комплексно на державному рівні забезпечити модернізацію професійно-технічної освіти. Інтеграція сучасного суспільства у європейський простір потребує змін у розвитку освіти, у т.ч. і професійно-технічної. Глибокі трансформаційні процеси у всіх сферах функціонування українського суспільства, революція в інформаційних та комунікаційних технологіях вимагають від системи професійно-технічної освіти гнучкості, інноваційності, продуктивності, здатності формувати потрібні вміння та відповідати вимогам ринку праці, вдосконалення підготовки і перепідготовки зайнятого населення, безробітних громадян, інших верств населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійно-технічної освіти займаються на сьогодні такі вчені як: Л. Л. Сушенцева [6], З. Ш. Алієва [2], С. В. Шиканов [7], Т. І. Коваль [5], Н. М. Бідюк [4], Виткіне Юрате [3], Еллен Йєппесен [9], Йорген Оле Ларсен [9] та багато інших.

Сушенцева Л. Л. підкреслює, що необхідність модернізації регіональної системи професійно-технічної освіти пов'язана з проблемами всередині самої системи, що тягне за собою зміну ставлення до неї, характеру запитів інформації про освіту тощо. Слід відзначити, насамперед, падіння престижу робітничих професій і привабливості професійно-технічної освіти для молоді в цілому, що пояснюється не лише зовнішніми чинниками, але й внутрішніми причинами, серед яких – якість професійної підготовки, що не відповідає вимогам роботодавців [6]. Досягнутий рівень і проблеми розвитку інформаційно-комунікаційних технологій у системі професійно-технічної освіти визначають необхідність переходу від політики, спрямованої на розвиток інформатизації окремих навчальних закладів, до формування єдиного інформаційного простору, розвитку інформаційних ресурсів, баз даних і знань, якими можуть користуватися всі навчальні заклади країни.

Алієва З. Ш. у своїй роботі дослідила, що за останні роки в Росії заклади, які здійснювали підготовку робочих кадрів, скоротилися на 22 %, а об'єм підготовки у 2 рази. В промисловості відбувається дефіцит робочої сили високої кваліфікації, якої в промисловості залишилося менше, ніж 20 %, при тому на відомих

підприємствах відбулося зниження якості підготовки кадрів [2]. Реалізація радикальних перетворень професійно-технічної освіти пов'язана з низкою серйозних проблем, що потребують дослідження, особливо шляхів переходу до державно-громадської моделі управління початковою професійною освітою, багатоканального фінансування, перерозподілу повноважень на користь споживачів освітніх послуг. При цьому необхідно збереження ролі держави в забезпеченні доступності та якості освіти, що вимагає вдосконалення організаційно-економічного механізму розвитку системи професійно-технічної освіти, неефективність якого стримує проведення перетворень в установах початкової та середньої професійної освіти.

Т. І. Коваль акцентує увагу на підвищенні рейтингу знань у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців, орієнтації професійної підготовки майбутніх фахівців на рефлексію, інноваційність освітніх стандартів, навчальних програм, методів, форм і змісту навчання, орієнтації професійної підготовки майбутніх фахівців на неперервний освітній процес протягом усього життя, інформатизація вищої освіти, використання комп'ютерно-орієнтованих методів, засобів та форм навчання, випереджувальний характер професійної підготовки майбутніх фахівців та їх спрямованість на самостійну позааудиторну навчально-пізнавальну діяльність [5].

В умовах інтегрування професійно-технічної освіти України в Європейській освітній простір неабиякого значення набуває аналіз і порівняння систем підготовки фахівців технічного профілю в Україні та закордоном. Так, цікавим фактом є типове для Франції прагнення до вивчення та вдосконалення механізму зв'язків професійно-технічної освіти з промисловістю. Французькі промисловці висувають ряд претензій щодо кваліфікаційних характеристик випускників, наголошуючи на необхідності усунення ряду негативних якостей випускників, а саме: недостатньої винахідливості; слабкої компетентності у питаннях економіки і управління; відсутності практики спілкування з виробничим персоналом; відсутності прагнення випускників підвищувати свою професійну майстерність та активно діяти у виробничому житті; недостатньої підготовки до науково-дослідної роботи; недостатньої підготовки в гуманітарній галузі (особливо це стосується володіння іноземними мовами) тощо [3].

Мета: дослідити можливості розвитку професійно-технічної освіти для залізничної галузі України.

Виклад основного матеріалу. У 2012 р. в Україні було проведено опитування у рамках якого за держаним замовленням 3000 випускників професійно-технічних училищ (ПТУ) мали можливість отримати диплом молодшого спеціаліста. Успіх такої тактики привів до того, що у 2013 р. державне замовлення сформували на 5000 випускників професійно-технічних училищ.

На сьогоднішній день всього в Україні працює 987 ПТУ, в яких навчається 388,5 тис. осіб. Минулого року ці училища підготували 5,5 тис. фахівців. При цьому державне замовлення на випускників ПТУ складає 180 тис. осіб. Окрім того, під час формування замовлення, збільшено кількість затребуваних професій: для промисловості майже на 1 тис. осіб, для будівництва – майже на 2,5 тис. осіб і майже на 1200 для легкої промисловості [7]. Це стосується і транспортної галузі країни, і залізничної зокрема.

Створення належних умов та гідна оплата праці, забезпечення соціальних гарантій для працівників залізниці – питання, які постійно перебувають у центрі уваги керівництва ДАЗТ «Укрзалізниця».

Українські залізниці – могутня транспортна система, яка за розмірами, обсягами перевезень та рівнем застосування технічних засобів посідає одне з перших місць, тому керівництво залізниць зацікавлене у забезпеченні галузі спеціалістами високого класу.

Фахівців для підрозділів залізниці готують Українська державна академія залізничного транспорту, Державний економіко-технологічний університет транспорту, Вінницький транспортний коледж, Київський електромеханічний технікум залізничного транспорту та Київський технікум залізничного транспорту. З метою якісного кадрового забезпечення та сприяння в набутті вищої освіти учнівською молоддю, здійснюється оплата за навчання в вищих навчальних закладах працівників залізниці та їх дітей, які набувають спеціальність, необхідну для залізниці за рахунок коштів залізниці.

Відповідно до діючого положення з метою забезпечення соціального захисту залізничників та їх дітей, які бажають реалізувати своє право на отримання вищої освіти, працівникам залізниці надається безпроцентна цільова позика на оплату навчання лише у вищих навчальних закладах.

Загальна чисельність працівників залізниць України приблизно становить 385 тисяч, більшість з яких свого часу здобували освіту у професійно-технічних училищах.

На сьогоднішній день в Україні працює 5 ПТУ залізничного спрямування, які готують кваліфікованих спеціалістів (табл. 1).

Як свідчить наведена табл., найпоширенішими професіями у залізничній галузі є: помічник машиніста, оглядач вагонів, провідник пасажирських вагонів, прийомоздавальник, касир. Попит на ці робочі професії завжди перевищує пропозицію. Але головною проблемою лишається престижність зазначених професій, тому більшість молоді обирають менш затребувані, але більш популярні професії – такі як обліковець, оператор ПК або секретар і лишаються не працевлаштованими по закінченню ПТУ. Зі спрощенням системи вступу до ВНЗ III-IV рівнів акредитації, ПТУ не виконують план державного замовлення на підготовку відповідних фахівців. Тому нарізла необхідність сприяти розвитку залізничної професійно-технічної освіти в Україні.

Нажалі кваліфікації робітничих кадрів, в тому числі випускників професійно-технічних навчальних закладів, не відповідають поточним та перспективним соціально-економічним потребам, що зумовлено: застарілою матеріально-технічною базою; неефективними механізмами управління; залишковим принципом фінансування; недостатньою участю суб'єктів господарювання у розв'язанні завдань професійно-технічної освіти; падінням престижу робітничих професій; відсутністю системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічного персоналу; недосконалістю нормативно-правової бази; неефективним моніторингом потреб ринку праці; недосконалим механізмом формування державного замовлення на підготовку кваліфікованих робітників.

Таблиця 1.
Загальна характеристика ПТУ залізничного спрямування

ПТУ	Спеціальності залізничного спрямування
<u>Львівське міжрегіональне вище професійне училище залізничного транспорту</u>	Оглядач-ремонтник рухомого складу Бригадир залізничної колії Помічник машиніста електровоза Помічник машиніста тепловоза Слюсар з ремонту рухомого складу Помічник машиніста електропоїзда. Провідник пасажирських вагонів Електромонтер контактної мережі - водій дрезини Оглядач вагонів - поїзний електромеханік
Київське вище професійне училище залізничного транспорту ім. В. І. Кудряшова	Електромонтажник з освітлення та освітлювальних мереж Електромонтер контактної мережі Касир багажний, касир квитковий Оглядач-ремонтник вагона Помічник машиніста електровоза Помічник машиніста електропоїзда Помічник машиніста тепловоза Прийомоздавальник вантажу та багажу Провідник пасажирського вагона Слюсар з ремонту рухомого складу Черговий по залізничній станції
Козятинське міжрегіональне вище професійне училище залізничного транспорту	Слюсар з ремонту рухомого складу Помічник машиніста електровоза. Помічник машиніста тепловоза. Квитковий касир Провідник пасажирських вагонів Електромонтер контактної мережі

	Оглядач - ремонтник вагонів Електромонтер пристроїв сигналізації, централізації та блокування Монтер колії Слюсар з ремонту колійних машин та механізмів
Київське вище професійне училище залізничного транспорту	Слюсар з ремонту рухомого складу Помічник машиніста електровоза Помічник машиніста електропоїзда Помічник машиніста тепловоза Слюсар по ремонту рухомого складу Оглядач-ремонтник вагонів Касир квитковий, касир багажний Провідник пасажирського вагона Електромонтажник з освітлення і освітлювальних мереж Електромонтер контактної мережі Приймоздавальник вантажу і багажу
Краснолиманське професійно-технічне училище	Слюсар з ремонту рухомого складу Оглядач вагонів Помічник машиніста Провідник пасажирського вагона Приймоздавальник вантажу та багажу

Загальні підходи до удосконалення системи професійно-технічної освіти в Україні зводяться до таких [1]:

- Створення системи забезпечення якості професійно-технічної освіти, що передбачає інформатизацію професійно-технічної освіти, забезпечення доступу до світових інформаційних ресурсів; удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, їх стажування в умовах виробництва; вивчення і використання досвіду європейських країн щодо застосування стандартів якості професійно-технічної освіти; здійснення наукових досліджень у галузі теорії і методики професійної освіти тощо.

- Диверсифікація джерел фінансування, що передбачає: формування механізму фінансового забезпечення з бюджетів різних рівнів; заохочення інвестицій юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців у розвиток професійно-технічної освіти; участь роботодавців в оновленні матеріально-технічної бази професійно-технічних навчальних закладів тощо.

- Соціальна реклама престижності робітничих професій передбачає посилення профорієнтаційної роботи серед різних категорій населення; поширення інформування громадян щодо особливостей різних робітничих професій через засоби масової інформації, проведення всеукраїнських та регіональних конкурсів, виставок-ярмарок робітничих професій тощо, створення у загальноосвітніх навчальних закладах консультативних профорієнтаційних центрів.

Висновки. Система залізничної професійно-технічної освіти в Україні і за кордоном має свої особливості та проблеми. Тенденції розвитку залізничної професійно-технічної освіти в Україні повинні спиратися на: інноваційний розвиток, пошук нових джерел фінансування, розвиток наукових досліджень у закладах освіти; наявність електронних інформаційних ресурсів і можливість доступу до них через мережу Інтернет, підвищення престижності робітничих професій тощо.

Подальший розвиток залізничної професійно-технічної освіти в Україні потребує негайного вирішення як існуючих проблем, так і врахування тенденцій, що мають місце за кордоном. Особливого значення для залізничної професійно-технічної освіти в Україні має підвищення її престижу, сприяння встановленню контактів органів управління та професійно-технічних закладів освіти з зарубіжними установами, обмін інформацією, досвідом, студентами та викладачами, активна участь у освітніх програмах і проєктах, організація виробничих практик студентів ПТУ на залізничних підприємствах Європи тощо. Лише за таких умов професійно-технічна освіта стане привабливою для молоді.

Література:

1. Концепція Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти в Україні на 2011 – 2020 роки. – К.: 2010 – 37 с.
2. Алиева З.Ш. Организационные аспекты развития профессионально-технического образования в регионе // Региональные проблемы преобразования экономики. -2009. -№ 1. – С. 22-25.
3. Виткіне Ю. Ю. Высшее постсоветское образование. // Тезисы докладов Междунар. науч.-практ. конф. «Актуальные проблемы современного технического образования». – М.: МГУ геодезии и картографии. – 22.09.2011. – С. 12-14.
4. Бідюк Н.М. Підготовка майбутніх працівників у Великій Британії: Монографія / За ред. Н. Г. Ничкало. – Хмельницький: ХДУ, 2004. – 306 с.
5. Коваль Т.І. Професійна підготовка з інформаційних технологій майбутніх менеджерів-економістів – К.: Ленвіт, 2007. – С.202-232.
6. Сушенцева, Л. Л. Формування ключових компетенцій учнів у навчально-виробничому процесі професійно-технічного навчального закладу / Педагогіка і психологія – К.: Педагогічна преса, 2012. – Вип. 1. – С. 57-63.
7. Шиканов С. В. Современные проблемы профессионального образования в рабочих кадрах в рамках экономического развития РФ // [Известия Томского политехнического университета](#). – Томск: 2008. – № 6. – том 313. – С. 70-73.
8. Професійно-технічні училища [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://proftekhosvita.org.ua> – Назва з екрану.
9. Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua> – Назва з екрану.

References:

1. *Konceptiya Derzhavnoi tsil'vovoi programi rozvittya profesijnno-tehnichnoi osviti v Ukraini na 2010-2020 roky* [Concept of State program vocational education in Ukraine in 2011 - 2020 years] (2010), Kyiv, Ukraine.
2. Alieva, Z. S. (2009), "Organizacionnye aspekty razvitiya professional'no-tehnicheskogo obrazovaniya v regione", *Regionalnye problemy preobrazovaniya v ekonomike*, vol. 1, pp 22-25.
3. Vitkine, U. U. (2011) "Post-soviet higher education", *Tezisy dokladov* [Actual problems of modern technical education], Mezhdunarodnaya nauchno-prakticheskaya konferenciya [International scientific-practical conference], State Geodesy and Cartography University, Moscow, Russia, pp. 12-14.
4. Biduk, N. M. (2004), *Pigotovka maibutnih pracivnykiv u Velikiy Brytanii* [Training future workers in the UK], Monography, Khmel'nitsky State University, Ukraine.
5. Koval, T. I. (2007) *Profesijna pidgotovka z informacijnyh tehnologij maibutnih menezheriv-ekonomistiv* [Professional training in information technology for future manager-economists], Lenvit, Kyiv, Ukraine.
6. Sushenceva, L. L. (2012) "Formuvannya kluchovyh kompetencyi uchniv u navchal'no-vyrobnychomu procesi profesijnno-tehnichnogo navchal'nogo zaklady", *Pedagogika i psihologiya*, vol. 1, pp. 57-63.
7. Shikanov, S. V. (2008) "Sovremennye problemy professional'nogo obrazovaniya v rabochih kadrah v ramkah ekonomicheskogo razvitiya RF", *Izvestiya Tomskogo polytehniceskogo universiteta*, vol. 6, pp. 70-73.
8. Profesijnno-tehnichni uchylischa [Online], available at: <https://proftekhosvita.org.ua> (Accessed 26 May 2014).
9. Ministerstvo osvity i nauki Ukrainy [Online], available at: <http://www.mon.gov.ua> (Accessed 26 May 2014).

Стаття надійшла до редакції 27.05.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"